

Тарасюк О.В., Брестский государственный технический университет
(г. Брест, Республика Беларусь)

РОЛЬ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Навчально-методичні концепції, які реалізуються в процесі викладання іноземних мов, створюються на основі певних напрацювань в галузі фундаментальної лінгвістичної науки. У сучасному мовознавстві когнітивну лінгвістику вважають надзвичайно актуальним напрямком, в межах якого розробляються нові теоретико-методологічні надбання, які потім виявляються затребуваними в практиках прикладної лінгвістики. Практичне оволодіння лексичними і граматичними навиками дозволяє сформуванню вербально-семантичний рівень мовної компетенції, той рівень, без якого неможлива подальша підготовка студента до автентичного спілкування з представниками носіїв мови. Сьогодні пропонуються такі методики, як когнітологія і когнітивна семантика. Подібні уявлення можуть виступати в формі свого роду ментальних картин – розумових образів, розкриття яких дозволить викладачеві іноземної мови закріпити в свідомості учня основні закономірності лексичної сполучуваності, а також використання граматичних правил стосовно практики іншомовного спілкування.

Наша наукова розвідка є спробою показати вагомість когнітивної лінгвістики у викладанні іноземних мов та ефективність її застосування.

Особливу роль, яку когнітивна лінгвістика відіграє у викладанні іноземних мов, зумовлена перш за все тим, що основною метою лінгвістичних досліджень в межах цієї наукової парадигми стає моделювання мовної здатності людини, а це дуже близьке тим кінцевим цілям, які ставить перед собою лінгводидактика.

Основною причиною тих труднощів, які виникають при вивченні іноземної мови, є вплив рідної мови учнів. Коли маленька дитина набуває знання рідної мови в процесі спілкування передусім, з батьками (звідси мову матері – *mother tongue*), його мозок «не задіяний» ніякий інший мовною системою, в результаті чого інформація про мову і про процес комунікації без перепон закладається в ментальні структури. Ця інформація запам'ятовується і систематизується автоматично, створюючи можливість (шляхом спроб і помилок) вибирати потрібні форми в ході спілкування дитини з оточуючими. Інша справа, коли вже в свідомому віці людина намагається вивчити іноземну мову. В цьому випадку вся інформація про нову, що вивчається, мовної системі сприймається крізь призму рідної мови і на підсвідомому рівні порівнюється з тим, що людина знає на підставі знання рідної мовної системи. В результаті виникає явище «інтерференції» рідної мови.

У зарубіжній лінгводидактичній традиції склалося уявлення про перенесення (*transfer*), який визначається як вплив вже набутих у індивіда знання мови (рідної або іноземної) на засвоєння їм нової іншомовної інформації. Подібний вплив підтверджується практикою викладання, яка показує, що навчаються не можуть не переносити своє знання системи рідної мови на іншомовний мовний матеріал. Таке перенесення, на думку сучасних методистів, може давати як позитивний, так і негативний результат. вважається, що якщо факти рідного (або раніше вивченої іноземної) мови збігаються з новим (що вивчається) мовним ма-

теріалом, то він засвоюється краще і помилки в мовлення іноземною мові не виникають. Відповідно розбіжності приводять до прямо протилежних наслідків.

У вітчизняній лінгводидактичній традиції зазвичай розглядається тільки негативне перенесення, тобто вплив рідної мови, що призводить до мовних і комунікативних помилок у мові на досліджуваній іноземній мові. це явище отримало назву «інтерференції». Інтерференція – загальнонауковий термін, вживається в різних наукових сферах. У найзагальнішому вигляді інтерференція (від лат. *inter* 'між' + *ferens* (*ferentis*) 'несе, що переносить') визначається як взаємовплив двох або більше явищ, що приводить до їх модифікації (до посилення або послаблення). Саме в такому значенні цей термін використовується в природничих науках, перш за все у фізиці. У лінгвістиці інтерференція визначається як взаємовплив двох або декількох мовних систем або ж взаємодія і взаємовплив співвідносних явищ в двох або декількох мовах, що приводить до негативних наслідків (до зниження ефективності навчання) в процесі вивчення іноземної мови.

Згідно із сформованими в сучасній лінгводидактиці уявленням, відмінності між системами рідної і досліджуваної іноземної мови автоматично призводять до інтерференції рідної мови, тобто до негативних наслідків. У свою чергу, передбачається, що відсутність таких відмінностей не вимагає особливої уваги викладача, оскільки інтерференція рідної мови в даному випадку виникати не повинно. Якщо слідувати цьому, то проблема елімінації (або, принаймні, мінімізації), впливу рідної мови при вивченні іноземної мови зводиться до розгляду схожих рис і відмінностей, що існують в системах рідного мови учнів і досліджуваної іноземної мови. Тому не випадково, що при розгляді проблеми інтерференції лінгводидактика звертається до даних порівняльної (контрастивної) лінгвістики. Однак акцент в контрастивній лінгвістиці – особливий розділ мовознавства, має давню історію, – робиться саме на зіставленні мовних фактів, а не на маніфестації того, що станеться, якщо, наприклад, носій іншої мови побудує висловлювання іноземною мовою за моделями, прийнятими в його рідній мові.

Лінгвістам така постановка проблеми, природно, здається штучною. Тому власне у лінгвістичних дослідженнях проблема інтерференції ніби залишається в тіні: їй присвячено дуже мало розвідок, а в наявних роботах не ставиться завдання пояснення явища інтерференції. Нині лінгвісти рідко задаються питанням про те, як вплив рідної мови позначається на процесі міжкультурної комунікації, незважаючи на те що з лінгвістичної точки зору ця проблема цікава. Зокрема, такий ракурс розгляду мовного матеріалу може допомогти визначити тенденції зміни мови в умовах активної іншомовної інвазії, наприклад при активній міграції.

Те, що проблема інтерференції рідної мови при навчанні іноземної мови не зумовлена схожістю мовних систем і розмежуваннями між ними, а є глибшою й складною, підтверджується парадоксальними даними, які прийшли з викладацької практики. Викладачам іноземних мов, наприклад англійської, добре відомо, що деякі досить істотні відмінності між українською та англійською мовами часто не викликають труднощів в україномовних учнів, вивчаючих англійську мову.

Для того щоб еліминувати, принаймні, мінімізувати, вплив інтерференції рідної мови, необхідно зробити процес вербалізації повідомлення іноземною мовою керованим, використавши певну відірваність розумового змісту від конкретної вербалізації. У цьому плані особливу роль може зіграти когнітивна лінгвістика, в рамках якої розробляється нова модель семантики мовних сутностей, не схожа на ту семантичну модель, яка була прийнята в структурній парадигмі лінгвістичного

знання. Когнітивна лінгвістика виходить з уявлення про семантику слів і інших мовних і мовних одиниць як про дворівневу конструкції, де на першому рівні розташовується вся інформація про позначене (або про предмет повідомлення), висвітлює всю сукупність знань про позначуване, існуюче в даному мовному соціумі на певний момент. Ця інформація особливим чином структурована завдяки концептуальній структурі, що становить другий рівень семантики слова. У семантиці мовної одиниці, перш за все слова, в якості такої структурованої суті, що зв'язує інформаційні ментальні утворення з мовною системою, виступають концептуальна внутрішня форма, схематизоване уявлення, яке виділяє найважливіші ознаки позначуваного на тлі інших його, менш важливих для даного позначення ознак.

Концептуальна внутрішня форма формує своєрідний концептуальний «скелет» позначуваного фрагмента дійсності, перетворюючи його в лексико-семантичний варіант багатозначного слова або в окреме однозначне слово. Саме тому, мабуть, існує синонімія – один і той же фрагмент дійсності може отримати різні найменування, оскільки різні концептуальні внутрішні форми закріплюють різні ракурси «бачення» одного і того ж позначуваного об'єкта. Багато помилок у вживанні слів при вивченні іноземної мови зумовлені тим, що людина, котра вивчає іноземну мову, знайомлячись з новим для неї словом, ідентифікує позначуваний ним фрагмент дійсності і потім переносить на цей фрагмент концептуальну внутрішню форму відсутнього слова своєї рідної мови. Когнітивні підстави семантики лексем носять характер образних, візуальних уявлень, цілісних схематизованих «картинок» (pictures in your head), причому таких, що кожна з них є унікальною і не повторюється в інших лексемах.

Отже вагомість когнітивної лінгвістики у вивченні іноземних мов є беззаперечною і сприяє успішному викладанню даної дисципліни у вищих навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Beliaevskaya E.G., Malyar T.N. Principles of Minimizing Native Language Negative Transfer in Second Language Acquisition (spatial and temporal conceptual structures in English and in Russian) – Moscow: MGLU University Press, 2011. – 179 p. – Printsypy minimizatsiyi interferentsiy rodnoyo yazyka pri obutchenii inostrannomu yazyku (Kontseptual'nyie struktury prostanstva i vremeni v angliyskom i russkom yazykakh). – Moskva: IPK MGLU "Rema", 2011. – 179 s.

УДК 81'243'23

Тарнопольский О.Б., Днепропетровский университет имени А. Нобеля,
(г. Днепропетровск, Украина)

Выселко А.Д., Днепропетровский университет имени А. Нобеля,
(г. Днепропетровск, Украина)

ПОНЯТИЕ ИНОЯЗЫЧНОГО ПОГРУЖЕНИЯ И ВОЗМОЖНОСТИ ЕГО ВНЕДРЕНИЯ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ДЛЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ

Введение

Иноязычное погружение основывается на преподавании различных дисциплин школьной или вузовской программы средствами не родного языка обуча-